

4. Долинська Л.В. Особливості професійного самовизначення студентів педвузу подвійних спеціальностей / Л.В. Долинська // Психологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2(9). – Частина 2. – К.: Вид-во НПУ, 2000. – С. 148-155.
5. Долинська Л.В., Уварова Ю. Особливості професійного становлення майбутніх учителів / Л.В. Долинська, Ю. Уварова // Психологія: Збірник наукових праць. – Вип. 3(10). – К.: Вид-во НПУ, 2000. – С. 324-329.
6. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-на-Дону: Издательство Феникс, 1996. – 512 с.
7. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.
8. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – 2-е изд., доп. – М.: Психотерапия, 2009. – 544 с.

Based on the urgency of the issue of future professional development specialist, this article analyzes and formulates some aspects of social, educational and personal vision of this problem. Their coverage can focus on complex issues and contradictions that exist in the process of training student.

Keywords: learning process, personality, professional identity, professional identity.

Отримано: 2.02.2010

УДК 159.923

Я.О. Кохан

Неєдиність особистості індивіда

На основі відомих емпіричних даних показано неєдиність особистості індивіда, існування у психіці різних підособистостей і, навіть, особистостей. Для їх опису прийнято теорію особистості з трансакційного аналізу – структурний аналіз. Ряд положень останнього піддано ревізії, описано виправлену теорію.

Ключові слова: особистість, підособистість, его-стан, психологічна триада, мотивація, трансакційний аналіз, структурний аналіз.

На основе известных эмпирических данных показана неединственность личности индивида, существование в психике различных подличностей и даже личностей. Для их описания принята теория личности из трансакционного анализа – структурный анализ. Ряд положений последнего подвергнут ревидии, описана исправленная теория.

Ключевые слова: личность, подличность, его-состояние, психологическая триада, мотивация, трансакционный анализ, структурный анализ.

Для опису поведінки індивіда ми користуємося переважно поняттями, що відображають якісь окремі аспекти його внутрішнього світу; так, ми говоримо про темперамент, характер, інтелект тощо. Однак часом доводиться говорити про те, що всі ці різні аспекти психіки разом утворюють деяку інтегральну структуру, яка характеризує індивіда (і його поведінку) як ціле. “Особистість” якраз і є назвою для такої інтегральної структури.

На даний момент у психології не існує загальноприйнятої теорії особистості. Більше того, саме поняття особистості залишається доволі неясним. Оскільки ж воно має інтуїтивне походження, а не є чистим теоретичним конструктом, його неможливо заздалегідь уточнити, відтак його змістовна кристалізація може відбутися тільки в процесі побудови відповідної теорії. Інакше висловлюючись, концепт особистості і концепція особистості можуть бути прояснені й вибудовані тільки разом. Дана робота містить дослідження саме цього напрямку; присвячена вона фундаментальному теоретичному і практичному питанню – питанню єдності, єдиності і цілісності особистості індивіда.

1. Неєдиність особистості. При описі явища особистості головною тезою, яку підтримують чи не всі академічні дослідники, є твердження про єдиність і єдність/цілісність особистості індивіда (див. напр. [2, с. 670]). При цьому вказана теза не залежить від того, як трактується цілісність: розглядає дослідник її як тривіальність чи приймає холістичну теорію цілого, як чогось “більшого за суму власних частин”, він однаково може стверджувати, що у психіці спостерігається одне єдине утворення, яке можна назвати особистістю. І будь-які подальші уточнення природи виділеного явища переважно не впливають на головну тезу: особистість може трактуватися як простий перелік рис, як деяка структура з рис і зв’язків між ними, як інтегральна і незвідна властивість індивіда чи як холістична цілісність – прихильники цих різних трактувань однаково наполягають на єдиності особистості індивіда і на її завершеності та якісній своєрідності (цілісності) як явища.

У цьому питанні існує явний розрив між теорією і практикою, оскільки теза про єдиність і цілісність особистості давно спростована

на клінічному матеріалі медичної психології, і тому явно чи неявно відкидається в ряді психотерапевтичних шкіл і традицій. У психоаналізі, еґо-психології й транзакційному аналізі (ТА) давно вже накопичені численні свідчення про існування у психіці так званих станів Я (еґо-станів); суть явища полягає в тому, що одна й та сама людина в різний час може спонтанно виявляти різні набори (комплекси) індивідуальних рис, а саме: особливостей сприйняття, відчуття, мислення, прагнень, волі, ставлення й моральних імперативів, а також індивідуальних характеристик голосу, міміки, жестикуляції, ходи, м'язового тону і вибору поз; сукупність вказаних особливостей вичерпно характеризує індивідуальність, а отже, й особистість – тому стани Я мають бути зовнішніми виявами саме тих структур психіки, які ми схильні називати особистостями. І оскільки спостереження виявляє різні стани Я у плінні психічної активності одного й того самого індивіда, це означає, що в структурі психіки одночасно наявні різні особистості або, принаймні, підособистості. А це спростовує єдиність та інтегральну цілісність особистості. Відтак дослідження будови (під)особистостей і зв'язків між ними набуває принципового значення для психологічної теорії особистості.

На даний момент проведено доволі багато таких досліджень, і вони дозволили суттєво уточнити наші уявлення про структуру особистості й підособистостей. Однак більшість із них досі проводилася в рамках психіатричних і терапевтичних теорій на клінічному матеріалі; в рамках же академічної психології ці дослідження недостатньо добре відомі і часто неправильно трактуються. Та й дослідження самих терапевтів далеко не завжди демонструють прогрес в обговорюваному питанні. Так, психоаналітики, звернувши увагу на стани Я, не виокремили це явище і, по суті, відмовилися його досліджувати, намагаючись за будь-яку ціну втиснути спостережувані феномени у психоаналітичну теорію, – яка передбачає єдине ціле Я, яке не фрагментується на жодні під-Я і не може існувати в кількох паралельних варіантах. Спроба подолати такий догматизм здійснена у психосинтезі. Тут введене поняття підособистості, і суттєва частина теорії психосинтезу присвячена вивченню підособистостей в індивіді. На жаль, це вивчення практично одразу набуло вигляду вибудовування суто умоглядних концепцій, які не слідує емпіричному матеріалу і являють собою радше філософську герменевтику, аніж науковий аналіз; навіть саме поняття підособистості у психосинтезі сумнівне, оскільки відповідає скоріше юнгівській персоні, а в ряді випадків і ігровій ролі або стороні драматичного трикутника в ТА. Єдине співтовариство, в межах якого

проблематика неєдиності особистості була прийнята і активно досліджується, – це ТА-співтовариство.

Власне, сам ТА як науково-дослідницька програма почався з розділу, який називається структурним аналізом і досліджує структуру психіки, виводячи з неї структуру особистості. Матеріалом для виникнення структурного аналізу якраз були клінічні спостереження станів Я, зафіксовані Е. Берном і винесені на обговорення психіатричного семінару. Положення структурного аналізу відомі за межами ТА переважно в спотвореній формі, яку самі транзакційні аналітики називають надспрощеною моделлю [5, с. 22]. Розберемо оригінальну теорію в коректних формулюваннях.

Всяка психічна активність має три сторони, які складають так звану психологічну тріаду [2, с. 631–632, 666]. На рівні нижчих психічних процесів – відчуттів і сприйняття – ці сторони мають назву інтероцептики, екстероцептики та пропріоцептики; на рівні вищих психічних процесів вони ж набувають форми афекту (емоцій), мислення та процесів оцінювання/ставлення, для яких у сучасній психології немає ні годящого опису, ні навіть термінологічної назви; називатимемо надалі такі процеси, відмінні від афективних та когнітивних, оцінками або оцінковими процесами (ці процеси формують людське ставлення і моральні норми, а також виявляються ззовні у вольових актах). У структурному аналізі постулюється, що кожен із членів психологічної тріади породжується деякою відповідною інстанцією – так званим організатором або органом психіки: інтероцептика й емоції породжуються археопсихікою, екстероцептика й мислення – неопсихікою, пропріоцептика й оцінки – екстеропсихікою. Особливістю структурно-аналітичної теорії є положення про те, що організатори породжують не просто види психічного функціонування, але цілісні діяльнісні системи, в яких внутрішня психічна діяльність нерозривно пов'язана з поведінкою – тобто, породжують стани Я. Відтак стани Я отримують назву феноменів і природно розкласифіковуються на три групи: кожен еґо-стан, породжений (організований) археопсихікою, називається Дитячим еґо-станом (або просто Дитиною чи Малям), еґо-стани, породжені неопсихікою, отримують назву Дорослих, відповідно, стани Я, організовані екстеропсихікою, названі Родительськими (або просто Родителями). Для однозначності термінологічного вжитку, типологічні назви еґо-станів “Дитина”, “Дорослий”, “Родитель” пишуться з великої літери, що не дозволяє сплутати їх з віковими і соціальними характеристиками тих чи інших людей, для вираження котрих використовуються ці самі три слова.

У психологічній літературі поширені спроби прив'язати три виділені види феноменів до психоаналітичних понять Ід, Еґо та

Суперего і, навіть, отождивити з останніми. Саме такі трактовки в ТА прийнято називати надспрощеною моделлю структурного аналізу. Вони дивовижно живучі попри свою повну неадекватність і очевидну некоректність: феномени, або его-стани, є емпіричною реальністю, яка чітко й однозначно фіксується як органами чуттів, так і будь-якими формами запису і протоколювання; названі психоаналітичні, натомість, є чисто умоглядними конструктами, котрі схоплюються лише мисленням і не суть емпіричні явища. Троїстість поділу в обох випадках при цьому є просто збігом. Поширеність і живучість надспрощеної моделі структурного аналізу можна пояснити хіба небажанням багатьох дослідників знайомитися з оригіналами наукових праць і схильністю до отримання інформації з реферативних джерел (пор., напр., текст про ТА в [3, с. 375] і [4, с. 32]).

Назви для его-станів вибрані не випадково і не за поверховими асоціаціями. Вони дані відповідним феноменам не тому, що для дітей найбільш характерним є саме емоційне відреагування, діяльність дорослих групується довкола переробки інформації, а функції батьків (родителів) у сім'ї не в останню чергу полягають в прищепленні дітям моральних норм і в стимуляції до укріплення волі. Насправді, обрана термінологія слідує іншій логіці. Численні клінічні спостереження і лабораторні експерименти показали, що стани Я здатні фіксуватися і, в результаті, необмежено відтворюватися в майбутньому; сильні асоціативні зв'язки або пряма електрична стимуляція мозку здатні відновити его-стан з недавнього чи далекого минулого у всій його повноті відчуттів, мислення і поведінкових стереотипів (див.: [1, с. 35–38, 6, с. 22–32]). Звідси випливає, що у кожної людини існує обмежений набір фіксованих станів Я, які регулярно відтворюються організаторами. Оскільки типів его-станів, як пояснено вище, є три, для уточнення різниці між ними в ТА приймають три наступні гіпотези [1, с. 54]:

- 1) пережитки дитинства зберігаються в подальшому житті у вигляді цілісних/повних его-станів (археопсихічні пережитки);
- 2) перевірка реальності є функцією окремих его-станів, а не ізольованою “здатністю” (неопсихічне функціонування);
- 3) виконавчу владу може брати на себе цілісний его-стан, взятий у іншої людини в тому вигляді, в якому він був сприйнятий (екстеропсихічне функціонування).

Остаточно, структура психіки мислиться як утворення з трьох організаторів, а его-стани суть прояви перших. Наведені три гіпотези вносять в цю картину асиметрію, а саме: Родительські его-стани згідно з гіпотезою 3 запозичуються психікою іззовні і надалі лише відтворюються відповідним органом (екстеропсихікою), в той час як

Дорослі і Дитячі его-стани можуть як утворюватися у психіці самостійно, так і запозичуватися у інших людей (інкорпоруєчись у психіку назавжди).

В усякій людській діяльності – внутрішній психічній чи зовнішній поведінковій – можна виділити дві складові: власне діяльність або ж дії, з одного боку, і мотивацію – з другого. Агентами (суб'єктами) діяльності в теорії ТА є окремі его-стани, яких в кожній психіці завжди має бути як мінімум декілька, відтак в структурному аналізі вводиться окремий теоретичний апарат для прояснення взаємозв'язків між різними его-станами всередині психіки і для опису того, як в діяльності індивіда між його его-станами розподіляються мотивація й дії. Основною тут є концепція детермінант, або ж програмування; під програмуванням розуміється мотивування того его-стану, який в заданий момент керує організмом і є суб'єктом діяльності. В ТА виділяється три види програмування, кожен з яких і називається детермінантом: це внутрішнє, зовнішнє і варіаційне програмування. Під внутрішнім програмуванням розуміють біологічні спонуки, притаманні організму і психіці як таким; під зовнішнім програмуванням розуміють ситуацію, в якій один его-стан, сам не будучи суб'єктом діяльності, мотивує до цієї діяльності деякий інший его-стан, який і стає її агентом; варіаційне програмування мислиться як засноване на об'єктивній, неспотвореній обробці інформації, тобто як когнітивна мотивація. Як видно, варіаційне програмування є мотиваційним аналогом неопсихічної діяльності; аналогічні паралелізми можна провести й між археопсихікою і внутрішнім програмуванням та між екстеропсихікою і зовнішнім програмуванням. Тим самим між всіма трьома вихідними категоріями структурного аналізу – організаторами, феноменами і детермінантами – простежується явна подібність, а точніше, симетрія; в наступному пункті ми спростуємо її.

Таким чином, найбільш розроблена на даний час теорія его-станів – структурний аналіз – прямо заперечує головну тезу теорії особистості, стверджуючи неєдиність особистості всякого індивіда. Структурно-аналітична теорія, як і весь ТА, підкріплена великим і вагомим емпіричним досвідом – клінічним, консультаційним, експериментальним – багатьох фахівців, що не залишає сумнівів у правильності основ теорії. Его-стани є постійно фіксованою емпіричною реальністю, з якою працюють в ТА. Таким чином, не існує наукової альтернативи введенню в академічну психологію уявлення про різні (під)особистості у психіці.

Основою для вказаного введення, без сумніву, має служити структурний аналіз із корпусу ТА. Однак при цьому його доведеться

доповнити. Причиною цього є те, що безпосередньо поняття (під)особистості не присутнє в теоріях ТА. Це видно з попереднього викладу: (під)особистості мають бути психічними структурами, в той час як феномени є лише проявами психічних структур, організатори – безликими інстанціями, а детермінанти – чинниками й механізмами, але не структурами. Також у структурному аналізі як теорії є ряд недоліків, які необхідно виправити при інкорпорації його положень до корпусу академічної психології. Розберемо це в наступному пункті.

2. Ревізія структурного аналізу. У структурному аналізі можна виділити три групи сумнівних положень, котрі потребують виправлення.

Психічна функція організаторів. Те, чому слугують у психіці і як себе виявляють організатори, описано у структурному аналізі непослідовно. З одного боку, стверджується, що органи психіки породжують і організовують ті сторони психічної активності, котрі утворюють психологічну тріаду; з другого ж боку, постулюється, що ці самі органи породжують/відтворюють цілісні еґо-стани. Такі два постулати суперечать одне одному. Причиною суперечності є той незаперечний факт (Берн говорив у таких випадках про “прагматичний постулат”), що кожен еґо-стан містить водночас і афективні, і когнітивні, і оцінкові компоненти – без чого не можна говорити про його повноту/цілісність. Відтак, якщо організатори породжують ці три види психічного функціонування, то у відтворенні кожного еґо-стану братимуть участь всі три організатори. Якщо ж організатори породжують еґо-стани, тоді вони відрізняються від інстанцій, котрі відповідають за функціонування членів психологічної тріади, і ці інстанції слід назвати якимось інакше.

Приймемо першу з альтернатив, постулювавши, що

(I) організатори породжують типи психічного функціонування, а не феномени.

В такому разі у нас вже не буде потреби припускати, що феномени породжуються або відтворюються якимись спеціальними інстанціями: проблематика еґо-станів є для нас частиною проблеми природи особистості, відтак нам слід постулювати лише, що

(II) у психіці паралельно і на постійній основі існують інтегральні структури, які об’єднують у собі способи психічного реагування і регуляції всіх або переважної більшості можливих типів як внутрішньої, так і зовнішньої психічної діяльності; такі структури ми називаємо особистостями або підособистостями – скорочено: (під)особистостями.

До постулату (II) тепер достатньо додати означення, згідно з яким цілісні зовнішні прояви (під)особистостей ми домовляємося називати

еґо-станами. Звідси матимемо, що еґо-стани не породжуються, а є лише проявами структур, що існують у психіці постійно; такими структурами ми визнаємо (під)особистості.

Поняття екстеропсихіки. В описі цього поняття теж змішані дві несумісні ідеї: з одного боку стверджується, що екстеропсихіка відповідає за пропріоцептивний і оцінковий тип психічного функціонування, з другого ж боку цьому організатору приписується функція інкорпорації у психіку еґо-станів інших людей. Очевидно, що ці дві функції мають різні ступені загальності і специфічності, отже не можуть виконуватися однією інстанцією.

В силу вище прийнятого постулату (I) ми маємо прийняти, що екстеропсихіка породжує лише тип психічного функціонування, а за інкорпорацію відповідає інший механізм. Для наших цілей обговорення природи такого механізму зовсім необов’язкове. Натомість необхідно чітко розділити (під)особистості на два неперетинні класи: утворених психікою індивіда самостійно і запозичених (інтродюкованих) у інших індивідів. Перші ми називатимемо еґо-станами, а ту область психіки, яка включає їх – еґо-психікою; другі назвемо екзогенними, а область психіки, яка включає їх – екзопсихікою. Звідси матимемо, що Родительські еґо-стани – це прояви екзогенних (під)особистостей, а Дорослі та Дитячі еґо-стани можуть бути проявами як еґо-генних, так і екзогенних (під)особистостей; при цьому, імовірно, в кожній окремій психіці існує тільки одна Доросла (під)особистість, тобто (під)особистість, яка проявляється у вигляді Дорослих еґо-станів; ситуації паралельної активності декількох Дорослих феноменів, наскільки можна судити, слід описувати в запропонованих Берном термінах “розщеплення” Дорослого, тобто у термінах одночасного програмування активного Дорослого декількома (під)особистостями одразу [1, с. 275–277].

Програмування. Тут слід зробити цілий ряд зауважень і виправлень.

Перш за все, сам термін “програмування” зайвий, оскільки йдеться про мотивування й мотивацію. Тому надалі, у виправленій версії теорії, вживатимемо тільки два останні слова.

По-друге, суб’єктами і об’єктами програмування називаються то організатори, то феномени. Очевидно, що мотивувати і мотивуватися можуть лише (під)особистості, але не безликі психічні органи і не зовнішні прояви (під)особистостей – феномени. Нижче ми уточнимо це положення і приймемо як постулат.

По-третє, поняття варіаційного програмування є сумнівним. Загальний опис цього гаданого явища побудований так, що в ньому

йдеться про мотивування обробкою інформації. Але це неможливо: мотивація є цілеутворюючим і енергетизуючим явищем, силою і впливом – тоді як обробка інформації, мислення не має і не може мати жодної з цих характеристик. Існує когнітивна мотивація – орієнтаційний рефлекс і пізнавальна потреба – однак це є спонукання до мислення, а не спонуканням мисленням (останнє неможливе в силу самої суті мислення). Ідея когнітивного дисонансу теж не допомагає, бо добре вписується в концепцію когнітивної мотивації. Приклади ж Берна (авторитарний керівник) описують використання інформації в екстракогнітивних цілях, а не мотивування інформацією. Таким чином, поняття варіаційного програмування не відображає реальність і має бути відкинуто як таке.

Четверта проблема виявляється при порівнянні понять внутрішнього і зовнішнього програмування. Їхні описи означають, що це не альтернативні поняття. Справді, зовнішнє програмування означає мотивування одного організатора деяким іншим, а внутрішнє – що джерелом мотивації є організм як біологічна підоснова психіки. Таким чином, гіпотетично можна описати ситуацію, коли якийсь організатор програмується внутрішньо, але не діє сам, а програмує інший організатор; такий опис говорить про ланцюжок послідовних програмувань – так, ніби йдеться про окремих людей, а не частини однієї психіки, – що суперечить призначенню теорії: виділити різні незвідні типи мотивації. Також залишається непоясненим, чому в такому разі біологічні спонуки, які діють на рівні всієї психіки і можуть сприйматися всіма організаторами і феноменами однаково, сприймаються тільки і саме тим з них, який не виступає суб'єктом діяльності, але додатково має промотивувати інший організатор/феномен. Щоб усунути всі такі сумнівності, недоформульованості і суперечності (а зі сказаного випливають і інші неприйнятні висновки, наприклад, можливість замкнених кіл програмування без виходу на поведінкову діяльність), слід зробити поняття внутрішньої та зовнішньої мотивації альтернативними – для чого просто опустити конкретизацію, що являє собою внутрішнє мотивування. В такому разі йтиметься про те, що внутрішньо мотивована (під)особистість одночасно є і джерелом мотивації, і суб'єктом промотивованої діяльності, в той час як при зовнішньому мотивуванні мотивація і зумовлені цією мотивацією дії рознесені по двох різних (під)особистостях.

При врахуванні всього вищесказаного остаточною теорією матиме наступний вигляд. (Під)особистості – це постійні структури психіки, які несинхронно і без зв'язку між собою утворюються в онтогенезі особистості до настання психічної зрілості. Є два механізми утворення (під)особистостей: один утворює їх самостійно, інший

інтродюкує готові (під)особистості інших людей; ми називаємо (під)особистості, утворені самостійно, ендогенними, а інтродюковані – екзогенними. Кожна (під)особистість має три тріадні аспекти – інтероцептивно-афективний, екстероцептивно-когнітивний і пропріоцептивно-оцінковий – нерозривно поєднані між собою; прояви (під)особистостей, доступні зовнішньому спостереженню, називаються феноменами, або его-станами. Суб'єктом діяльності в кожен момент часу не є індивід як такий, – як суб'єкти його діяльності виступають якісь із його (під)особистостей (можливо, одна); це зумовлено самим фактом множинності (під)особистостей індивіда та об'єктивною складеністю діяльності з мотивації і власне дій. Більш точно буде сказати, що

(III) суб'єктами діяльності – дій і мотивації – виступають окремі тріадні аспекти (під)особистостей, наприклад, мислячий і раціонально настроєний (неопсихічно організований) Дорослий, грайлива (археопсихічно організована) Дитина тощо; при цьому,

(IV) мотивація й дії всякої діяльності можуть належати тріадним аспектам як однієї, так і декількох різних (під)особистостей; перший з таких випадків називається внутрішнім мотивуванням, в другому випадку маємо зовнішнє мотивування. Другий випадок означає, що всередині індивіда може бути не лише суб'єкт мотивації, але і її об'єкт. Автор вважає встановленим, що при цьому джерело мотивації може бути розподілене між декількома різними (під)особистостями; такі (під)особистості будуть співсуб'єктами мотивації; характер мотивації у них при цьому може бути неоднаковим. Це явище можна назвати співмотивуванням або комотивацією; прикладами є так звані щасливі або цілісні особистості, у яких діяльність однієї (під)особистості підтримується (позитивно мотивується) іншими (під)особистостями [1, с. 78–79]. У зв'язку із цим постає важлива теоретична проблема, на даний момент відкрита: чи може так само розподілятися між кількома (під)особистостями джерело власне дій?

3. Онтологія (під)особистостей. Тезово розглянемо ще два важливих питання.

Особистості чи підособистості? Чи можуть (під)особистісні структури вважатися повноцінними особистостями, чи це – залежні, несамостійні утворення? Це принципове питання вище не було прояснене; для його конкретизації слід задати два більш певні питання: а) чи можуть (під)особистості в принципі існувати ізольовано і самостійно і б) які зв'язки насправді простежуються між ними в онтогенезі?

Відповідь на перше питання позитивна. Відомі як ситуації, коли одна (під)особистість позбавляє інші можливості прояву, так і ситуації,

в яких (під)особистості існують повністю автономно, не підозрюючи про існування одна одної. Першого типу ситуації в ТА називаються сталістю (константністю) его-стану, а їхня причина – позбавлення однією (під)особистістю інших доступу до свідомості і до виконавчої влади над організмом – виключенням цих (під) особистостей (виключеними можуть стати не обов'язково всі (під) особистості). Ситуації другого типу ширше відомі у психіатрії, де вони мають назву явища множинних особистостей (в побутовому мовленні – “роздвоєння особистості”). В цьому разі різні (під) особистості існують і однаково проявляють активність, однак лише поперемінно, так, що їхній доступ до виконавчої влади, свідомості і пам'яті повністю розділений, внаслідок чого вони виявляються цілковито ізольованими одна від одної, і кожна з них нічого не знає про час, в який була активною якась інша із множинних особистостей.

Відповідь на друге питання не може бути однозначною. В нормі різні (під)особистості мають спільний доступ до пам'яті, свідомості і виконавчої влади – тобто, є несамостійними й інтегрованими в єдину надструктуру. Однак ступінь цієї інтеграції може змінюватися з часом в досить широких межах – від надзвичайно тісної, коли декілька (під)особистостей одночасно присутні у свідомості і спільно формують внутрішню психічну діяльність, і до повної ізоляції, як у випадках множинних особистостей або сталих его-станів. Таким чином, одні й ті самі психічні структури можуть виявлятися як несамостійними підособистостями, так і повноцінними самостійними особистостями. Відтак, для уникнення непорозуміння і концептуальних перекося автор скрізь вище вживав складене слово “(під)особистість” з дужками, які означають можливість обох варіантів. Тепер можна сказати точніше, що можливий цілий спектр варіантів інтеграції, крайніми випадками яких будуть ситуації самостійних особистостей і цілком залежних підособистостей. В нормі ж ми бачимо проміжні варіанти, для фіксації яких більше підходить складений термін з дужками.

Онтогенез (під)особистостей. Таким чином, у психіці не існує єдиної і цілісної особистості. Питання ж причини цієї неединності залишається загалом відкритим. Очевидною є лише біологічна причина існування екзогенних (під)особистостей: їхня інкорпорація у психіку дозволяє швидше здобувати досвід і краще адаптуватися до умов існування. Проблема ж множинності ендогенних (під) особистостей поки не має пояснення. В деяких випадках їхнє утворення можна пояснити травматичною фіксацією (психози), однак далеко не всі Дитячі ендогенні (під)особистості є патологічними. Таким чином, ця тема повністю відкрита для досліджень.

Список використаних джерел

1. Берн Э. Трансактный анализ в психотерапии: системная индивидуальная и социальная психиатрия / Пер. с англ. – М.: Академический Проект, 2001. – 320 с. – (Концепции).
2. Веккер Л. М. Психика и реальность: единая теория психических процессов. – М.: Смысл, Per Se, 2000. – 685 с.
3. Конечный Р., Боухал М. Психология в медицине. – Прага: Авиценнум, 1974. – 407 с.
4. Слободяник А. П. Психотерапия, внушение, гипноз. – 4-е изд., испр. и доп. – К.: Здоров'я, 1983. – 376 с.
5. Стюарт Я., Джойнс В. Современный транзактный анализ / Пер. с англ. – СПб.: Социально-психологический центр, 1996. – 331 с.
6. Харрис Т. Э. Я – о'кей, ты – о'кей / Пер. с англ. – Екатеринбург: Деловая книга; М.: Академический Проект, 2001. – 368 с.

It is shown on the basis of known empirical data that human personality is not sole and there exist different subpersonalities and even personalities in psychics. For the purpose of describe them author use theory of personality from Transactional Analysis is known as Structural Analysis. Some principles of the last one have to be revised, so author develops a corrected theory.

Keywords: personality, subpersonality, ego state, psychological triad, motivation, transactional analysis, structural analysis.

Отримано: 2.03.2010

УДК 159.923.2

М. О. Коць

Науковий аналіз інтерпретації феномена “суб'єкт” у філософській та психологічній парадигмах

У статті представлений науковий аналіз феномена “суб'єкт” у філософській та психологічних парадигмах. Розкрито природу цього феномена, якісні характеристики та роль у формуванні активної, конструктивної позиції людини у світі.

Ключові слова: науковий аналіз, інтерпретація, феномен, суб'єкт, формування, людина, активна і конструктивна позиція.